

része igen sok kívánni valót hagy. — Kevésbé felelnek meg igazi céljuknak, mely nem lehet más, mint hogy a történelmi oktatást segítsék a helyi vonatkozások pontos feltüntetésével. Ha nem volna rajtuk semmi más, csak épen, ami szükséges, jobban megfelelnének ezen céljuknak, mint mostani alakjukban. A nagy tudománnyal megállapított helynevek mellett mért kellett éppen annak az egy-két földrajzi adatnak elmaradnia, aminek szemléltetésére tanárnak, diáknak egyaránt szüksége van?!

Jó volna, ha az intéző körök ezt komoly megfontolás tárgyává tennék, s a bajon legalább a későbbi kiadásoknál segítenének.

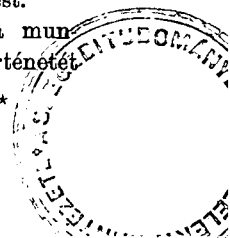
Dr. Bagyary Simon.

★

F. Paulsen: Das deutsche Bildungswesen in seiner geschichtlichen Entwicklung. 192 l. 1906. Teubner. (Aus Natur und Geisteswelt.)

A XX. század elején a kultúra és szellemi élet mezején nagy átalakulások jelentkeznek, amelyek a nevelés és iskolaügyre is döntő sulyúak. Nagyon fontos ezért, hogy ismerjük a multat, mert csak így ismerhetjük igazán a talajt, amelyen a régi és modern világ csatáját megvívja. A modern tudomány genetikai, a legtávolabbi multba nyúl vissza, hogy a későbbi korok jelenségeit megérthesse és megfejthesse. Így a nevelés és művelődés történetére nézve ma az az uralkodó felfogás, hogy ennek a fejlődése nem valamely különálló, önként, esetlegesen történő folyamat, hanem mindenkor az általános kulturmozgalmak s az egyes korok uralkodó eszme irányainak hatása alatt áll. A művelődés és nevelés tudományának tudományos tárgyalása tehát csak a megfelelő korok kultur- és szellemi életének kapcsolatával történhetik: e kapcsolat nélkül nem őrizheti meg a pædagogia sem pragmatikai, sem genetikai jellemét. Ezt a célt tűzte maga elé fenti munkájában Paulsen s feladatát fényesen meg is oldotta. Arra törekedett, hogy a német nép művelődéstörténetének lényegét úgy állítsa elénk, hogy benne mint egy kis tükörben a német nép egész kulturájának fejlődését megláthassuk. Nemcsak azt akarta elérni, hogy a multat megismerjük, hanem a jelen kor törekvéseinek megértése által a jövő követeléseivel szemben is a helyes utak választása megkönnyíttessék. A régi koroknál keveset időz, de mennél jobban közeledik a jelen korhoz, annál mélyebben belehatol a különféle eszmeirányok fejtegetésébe, annál részletesebben fest.

Legrövidebb ezért az első könyv, (úgy könyvre osztja munkáját) mely a középkor művelődésének és nevelésének történetét

mondja el a renaissance és reformáció koráig. A középkor általános jellemzéséből indul ki. A történeti életnek mindent körülölelő s mindent uraló formája az egyház; ennek megfelelően az ifjúság nevelése egyházas, vallásos. A műveltségben csak egy rend, a klerikusok, részesültek. Azt igyekeznek főleg kidomborítani úgy itt, mint következő könyveiben, hogy a nevelés és művelődés formája mindenkor szoros kapcsolatban áll a társadalmak strukturájával s őket uraló eszmeáramlatokkal. Élénk színekkel és érdekesen festi a kolostori, káptalan és székes iskolák életét, tanterveit, a bennök uralkodó fegyelmet (600—1200 Kr. u.). A középkor második felében a városok fejlődése, a művelődés utáni vágy, mely a polgárok gazdagodásával járt párhuzamosan, új szellemi műveltség talajává lesz. Ebből fejlődnek az egyetemek és városi iskolák, amazok háttérbe szorítják a kolostori iskolákat, emezek lehetővé teszik a polgári elem térfoglalását a szellemi kultúrában.

Második könyvében a renaissance és reformáció korának művelődését tárgyalja. Itt is először e korok uralkodó eszméit, keletkezésük okait, fejlődésüket tárgyalja mindig nagy és általános vonásokban s szoros összefüggésben a nevelésüggyel. Sok helyen új és eredeti oldaláról világít bele e korbá. Így akkor, mikor azt mutatja ki, hogy a renaissance és reformáció nem kívülről jöve hatották át a nyugoti népeket, mint pl. a kereszténység, hanem a nép lelkéből fakadtak. Ezek a mozgalmak szerinte a modern szellem első és hirtelen történet megnyilatkozásai. Igen világosan s szemléltetően írja le az egyetemek és különféle iskolák életét. Hisz e kor iskolaügyének és művelődési törekvéseinek talán Paulsen a legkiválóbb ismerője. E kor pedig bennünket is érdekel, mert iskoláink nagyrészt német-mintára alakultak, ugyanis az iskolaszervezők, a protestáns prédikátorok onnét hozták az új műveltségi elemeket, reformtanokat.

A harmadik könyv az 1650—1800-ig terjedő kort foglalja magában. E kor művelődési ideálja a galant-homme, kinek nem elég csak latint tudnia, hanem modern nyelveket, főleg franciát és természettudományokat. Tanulságos példáját nyújtja itt Paulsen annak, hogyan, mily mértékig kell jellemezni annak a népnek kulturáját, műveltségét, mely egy másikra hatással volt. Sem többet, sem kevesebbet nem mond a francia műveltség, filozófia, természettudományok befolyásáról, mint amennyi szükséges. A francia nyelv finomsága, irodalom, költészet művelésére alkalmas volta, felelteti a klasszikusokat, a művelődési ideál mindinkább világias realiztikus lesz. Az új kultúra és szellemi mozgalmak hatása nagyban érezhető az új iskolákban, kivált lovagi akadémiákban. Szinte magunk előtt látjuk a reáliskola kiépülését. Beszél még a népiskolákról, az egyes városok tan-

terveiről. Rousseau és a naturalismus jellemzésével áttér a negyedik könyvre.

Ez a könyve a XIX. századot tárgyalja. A század főjellemező vonása, harc az iskolákért. Az államok, az egyes pártok igyekeznek őket hatalmukba keríteni, mert akié az ifjúság, azé a jövő. A XIX. század első harmadában alakulnak ki az iskolák. A 30—40-es években a forradalmak idején bizonyos stagnatio áll be. A század utolsó évtizedeiben a népek politikai önállóságával a műveltség is mindinkább nagyobb körben terjed s mindjobban tudatossá válik. Sorba veszi az egyes iskolafajokat. Különösen érdekel bennünket is, amit a gimnáziumok és reáliskolák harcáról mond. A modern kor reális irányú iskolákat kíván. Ő maga is állást foglal a gimnázium ellen, mert korunkban az esztétikai irodalmi művelődés s ennek főhordozója, a gimnázium, lassanként háttérbe szorul. A jövő iskolája szerinte a reáliskola. Befejezésül említi, hogy korunkra jellemző a művelődés demokratizálása, azaz hogy az iskolaszerű műveltség mind szélesebb körökre terjeszkedik ki.

Paulsennek ez a könyve, mint láthatjuk, összefoglaló munka. Kevés benne az adat, csak annyi, mennyi okvetlenül szükséges. A részletekbe hatoló adatgyűjtés és bírálás munkáját Paulsen 1896-ban megjelent nagy munkájában végezte el, azért ebben a kisebb művében csak mintegy levonja a tanulságokat. Könyve nemcsak szépen, de igen szellemesen is van megírva; valóságos kis kabinet-darab.

Néhány rövid vonással világos, hű képet fest a német kultúra fejlődéséről, s művét nemcsak a szakférfiak, hanem mindazok, kik a művelődés s neveléstudomány kérdései iránt érdeklődnek, haszonnal s élvezettel olvashatják.

Dr. Ozorai Frigyes.

★

Die sexuelle Frage und die Schule, von Konrad Höller (Lipscse, E. Nägele 1907, 56 lap, ára 1 márka).

A sexuális pædagógia nagyhangú és rohamosan felszaporodó irodalmának egyik legújabb terméke, mely megérdemli, hogy szóvá tegyük. A szerző abból az elfogadható elvből indul ki, hogy a nemi felvilágosításnak *élet-bonctani* alapelveit helyesen csak az iskola nyújthatja s ehhez képest az immár nagy területre szétfolyó problémának csak egyik fontos fejezetével foglalkozik. Majd a 45—54. lapon megkísérli az ilyen értelemben feldolgozott természetrajzi tananyag-nak a nyolcosztályú népiskola tantervébe való beillesztését. Hibája ennek a tervezetnek s a többi hasonló kísérleteknek (Lischnewska, Sieberst stb.), hogy elmélkedés útján papiroson készültek s megfelel-